અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ એનસીટી ઓફ દિલ્હી

વિરુદ્ધ

જસપાલ સિંહ

ઓગસ્ટ ૮, ૨૦૦૩

[દૌરૈસ્વામી રાજુ અને એચ. કે. સેમા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ – કલમ ૩, ૫ અને ૯/ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ – કલમ ૧૨૦બી/પંજાબ એક્સાઇઝ એક્ટ – કલમ ૬૧/આર્મ્સ એક્ટ – કલમ ૨૫/ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ – કલમ ૩૧૩:

ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ/અન્ય કાયદાઓ હેઠળ ચાર આરોપીઓ સામેના આરોપો – ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠરાવવા – હાઇકોર્ટ દ્વારા બે આરોપીઓને નિર્દોષ છોડવા – સહ–આરોપીની કબૂલાત – પુરાવાનું મૂલ્ય – ગુનાહિત કાવતરું – સાબિતી – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: સહ–આરોપીની કબૂલાત માત્ર કબૂલાત કરનાર સિવાય અન્ય કોઈને દોષિત ઠેરવવા માટે મૂળભૂત પુરાવો નથી – કોર્ટ અન્ય પુરાવા સ્વીકારી શકે છે પરંતુ તેમના પર આધાર રાખતી નથી – જોકે, સહ–આરોપીની કબૂલાત અન્ય પુરાવા પર કાર્ય કરવા માટે કોર્ટની માન્યતાને મજબૂત કરી શકે છે – જ્યારે કાવતરાનો સામાન્ય ઉદ્દેશ્ય ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવાનો હતો, ત્યારે આવા કૃત્યનો ઉલ્લેખ આરોપો સાબિત કરવા માટે પૂરતો હશે અને તે પ્રાપ્ત કરવાના માધ્યમો સાબિત કરવા બિનજરૂરી હશે – કારણ કે તમામ આરોપીઓ મહત્વપૂર્ણ ગુપ્ત માહિતી/દસ્તાવેજો એકત્ર કરવા અને તેમને વિદેશી ગુપ્તચર એજન્સીને પહોંચાડવા માટે એક સુવ્યવસ્થિત જૂથ તરીકે કાર્ય કરતા હતા, તેથી આવા જૂથના સભ્ય તરીકે એ–૪ અન્ય આરોપી સભ્યોની સમાન યોજનામાં ભાગીદાર બને છે – વધુમાં, ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ હેઠળ આચરવામાં આવેલા ગુના માટે વિચારણાની પદ્ધતિ/સાબિતીની પદ્ધતિ ભારતીય દંડ સંહિતા (IPC) હેઠળના ગુનાની તર્જ પર ન હોઈ શકે – તથ્યો પરથી પૂર્વધારણા કાઢવી પડે છે – આથી, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આરોપીને યોગ્ય રીતે દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હતો – એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે એ–૪ ને નિર્દોષ છોડવાનો હુકમ રદ કરવામાં આવે છે – જોકે, કેસના તથ્યો અને

સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને સજામાં ફેરફાર કરી તેણે પહેલેથી જ ભોગવેલી સજા જેટલી કરવામાં આવે છે – એવિડન્સ એક્ટ, ૧૮૭૨ – કલમ ૧૦ અને ૩૦.

પ્રથા અને પ્રક્રિયા:અપીલ – સુપ્રિમ કોર્ટનું અપીલિય અધિકારક્ષેત્ર – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: જ્યારે હાઇકોર્ટના તારણો ભૂલભરેલા, વિકૃત અને ન્યાયની નિષ્ફળતા/કાયદાના સિદ્ધાંતો/સાબિત થયેલા તથ્યોની સંપૂર્ણ ગેરસમજ હેઠળ ચુકાદાને ઉલટાવી દેતા હોય, ત્યારે સુપ્રિમ કોર્ટ માટે હાઇકોર્ટના નિર્ણયમાં દખલગીરી કરવી યોગ્ય છે.

પ્રતિવાદી (એ–૪) સહિત ચાર વ્યક્તિઓ સામે લશ્કરી અને સંરક્ષણ બાબતો સંબંધિત ગુપ્ત માહિતી/દસ્તાવેજો એકત્ર કરવા અને કથિત રીતે તેને વિદેશી દેશને પહોંચાડવા બદલ કેસ ચલાવવામાં આવ્યો હતો. તેઓને ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટની કલમ ૩, ૫ અને ૯, આઈપીસીની કલમ ૧૨૦બી, પંજાબ એક્સાઇઝ એક્ટની કલમ ૬૧ અને આર્મ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ ગુનાઓ કરવા બદલ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા; અને તે મુજબ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિંત ઠરાવી સજા ફટકારવામા આવી હતી. અપીલ પર, હાઇકોર્ટે આરોપી નં. ૧ અને ૨ સામેની સજા અને દોષિત ઠરાવવાની પુષ્ટિ કરી પરંતુ આરોપી નં. ૩ અને ૪ ને નિર્દોષ છોડી દીધા. આથી, આરોપી નં. ૩ અને ૪ ને નિર્દોષ છોડવાના હુકમ સામે રાજ્ય દ્વારા આ અપીલ કરવામાં આવી છે. આ દરમિયાન, એ–૩ નું

અવસાન થયું હોવાની જાણ થઈ હતી, જેના પરિણામે તેની સામેની અપીલ સમાપ્ત થઈ ગઈ.

રાજ્ય વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૦ અને ૩૦ ના વ્યાપનું ખોટું અર્થઘટન કરીને, હાઇકોર્ટે દોષિત ઠરાવવાના હુકમને ઉલટાવી દીધો; અને હાઇકોર્ટે અન્ય આરોપી કાવતરાખોરો સાથે એ–૪ ને દોષિત ઠરાવવાને સમર્થન આપતા ભૌતિક પુરાવાઓની અવગણના કરી.

પ્રતિવાદી વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાઇકોર્ટ દ્વારા નિર્દોષ છોડવાના તારણો નક્કર તર્ક/કાયદાની સાચી સમજ પર આધારિત હોવાથી, તેમાં ભારતની બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા કોઈ દખલગીરીની જરૂર નથી; સહ–આરોપીની કબૂલાત અન્ય લોકો સામે મૂળભૂત પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય ન હોવાથી અને આરોપીના કબજામાંથી ગુપ્ત દસ્તાવેજોની વસૂલાતની રીત વિશે શંકાઓ ઉભી થતાં, પ્રતિવાદીને નિર્દોષ છોડવો સંપૂર્ણપણે વાજબી હતો.

સજામાં ફેરફાર સાથે અપીલ મંજૂર કરતા, કોર્ટે **કોર્ટે ઠેરવેલ કે:** ૧.૧. એવો કોઈ સામાન્ય નિયમ નથી કે સુપ્રિમ કોર્ટ અપીલમાં હાઇકોર્ટના અભિપ્રાયમાં

દખલગીરી કરી શકે નહીં, જોકે આવી દખલગીરીનો વ્યાપ અને કારણો સામાન્ય અપીલ દ્વારા આવતા કેસોથી અલગ હોઈ શકે છે. જોકે આ કોર્ટ વિશેષ રજા મંજૂર કરીને પુરાવાઓની ત્રીજી વખત સમીક્ષા કરવા માટે પોતાની જાતને અદાલતમાં રૂપાંતરિત કરતી નથી, પરંતુ જ્યાં હાઇકોર્ટ રેકોર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીની સાચી અસર સમજવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ રહી હોય અને તેના તારણો ભૂલભરેલા, વિકૃત હોય અને ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમતા હોય, ત્યાં સુપ્રિમ કોર્ટને દખલ કરવામાં કોઈ સંકોચ રહેશે નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે હાઇકોર્ટે કાયદાના સિદ્ધાંતો તેમજ મહત્વપૂર્ણ અને સાબિત થયેલા આવશ્યક તથ્યોની સંપૂર્ણ ગેરસમજ હેઠળ ટ્રાયલ જજ દ્વારા નોંધાયેલ દોષિત ઠરાવવાના ચુકાદાને ઉલટાવવાનું પસંદ કર્યું હોય. [૩૪૨–એફ, જી, એચ]

૧.૨. એમાં કોઈ શંકા નથી કે, કાયદામાં સહ–આરોપીની કબૂલાતને માત્ર તેના પુરાવા મૂલ્યના આધારે, કબૂલાત કરનાર સિવાય અન્ય કોઈને દોષિત ઠેરવવા માટે મૂળભૂત પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. પરંતુ, વારંવાર એવું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે કે જો રેકોર્ડ પરના અન્ય પુરાવાઓની વિચારણાના આધારે કોર્ટ અન્ય પુરાવા સ્વીકારવા તૈયાર છે, પરંતુ માત્ર આવા પુરાવા પર કાર્ય કરવા માટે તૈયાર નથી, તો સહ–આરોપીની કબૂલાતને તેના પર કાર્ય કરવા માટે તેની માન્યતાને મજબૂત કરવા માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. એકવાર સમાન ઉદ્દેશ્યથી આરોપ મુકવામાં આવેલી વ્યક્તિઓ વચ્ચે સાંઠગાંઠ અને જોડાણ

હોવાનું વાજબી રીતે માનવા માટે પૂરતી સામગ્રી હોય તો તે અપ્રસ્તુત છે કે શું તેઓ એકબીજા માટે અજાણ્યા હતા અથવા તેમાંથી પ્રત્યેકની વાસ્તવિક ભૂમિકાથી અજાણ હતા અથવા તેઓએ સંયુક્ત પ્રયાસો દ્વારા આવા એક અથવા વધુ કાર્યો એકસાથે ન કર્યા હોય. વર્તમાન કિસ્સામાં, હાઇકોર્ટે માત્ર કાયદાના સંબંધિત સિદ્ધાંતોનું ખોટું અર્થઘટન જ નથી કર્યું પરંતુ સામગ્રીના સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ પાસાઓને સંપૂર્ણપણે અવગણ્યા હોવાનું પણ જણાયું છે અને દેખીતી રીતે પુરાવાના વજનની વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી છે, જેના પરિણામે ન્યાયની ગંભીર નિષ્ફળતા થઈ છે. [૩૪૩–જી, એચ; ૩૪૪–એ, સી, ડી]

સામા અલાના અબ્દુલ્લા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, [૧૯૯૬] ૧ એસ.સી.સી. ૪૨૭, પર આધાર રાખવામાં આવેલ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ બી.કે. સુબ્બા રાવ અને અન્ય, [૧૯૯૩] સીઆરએલ. એલ.જે. ૨૯૮૪ અને નટવરલાલ સાકરલાલ મોદી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, (૧૯૬૧) ૬૫ બોમ્બે. એલ.આર. ૬૬૦ એસસી, લાગુ પડતા નથી તેવું ઠરાવવામાં આવ્યું.

૧.૩. હાઇકોર્ટે સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોને સંપૂર્ણપણે અવગણીને અને પ્રતિવાદીના અપરાધને પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત કરતા નક્કર અને વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓમાંથી જરૂરી અને વાજબી નિષ્કર્ષ કાઢવામાં નિષ્ફળ રહીને ગંભીર ભૂલ કરી હોવાનું જણાય છે, જેમ કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે તારણ કાઢવામાં

આવ્યું હતું. લશ્કરી પ્રવૃત્તિઓ અને ભારત સરકારની સંરક્ષણ બાબતોને લગતા મહત્વપૂર્ણ ડેટા એકત્ર કરવા અને વિદેશી યુ.એસ. ગુપ્તચર એજન્સીને આવા દસ્તાવેજો/માહિતી મોકલવા અને પહોંચાડવાના ઉદ્દેશ્યથી એક સુવ્યવસ્થિત જૂથ તરીકે કાર્ય કરતા પ્રત્યેક આરોપીની ભૂમિકાઓની વિસ્તૃત વિચારણાની સામે. જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી–એ–૪ નો સંબંધ છે, ડિફેન્સ ટેલિફોન ડિરેક્ટરી, એક વર્ગીકૃત દસ્તાવેજ જેનો ઉપયોગ મર્યાદિત છે, તે પરિસરમાંથી મળી આવી હતી, જેનો સ્વીકૃત રીતે એ–૪ દ્વારા તેના રહેઠાણ અને વ્યવસાય માટે ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો. આ ડિરેક્ટરી પીડબલ્યુ–૧૪ ને જારી કરવામાં આવી હતી અને એ–૩ અવારનવાર પીડબલ્યુ–૧૪ ની પરવાનગી સાથે તેની મુલાકાત લેતો હતો અને તેનો ઉપયોગ કરતો હતો, ત્યારબાદ તે પીડબલ્યુ–૧૪ માંથી ગુમ થઈ ગઈ હતી અને આખરે એ–૪ ના ઘરના લાકડાના કબાટમાં મળી આવી હતી, તે સાબિત કરવા માટે રેકોર્ડ પર પૂરતા પુરાવા છે. તે ઉપરાંત, પીડબલ્યુ–૪૯ એ જુબાની આપી હોવાનું જણાય છે કે એ–૪ એ જાતે જ ચાવી વડે લાકડાનું કબાટ ખોલ્યું અને અંદરથી એક્સ.પીડબલ્યુ–૧૪/એ કાઢ્યું. અન્ય પ્રોસિક્યુશન સાક્ષીઓના પુરાવા દ્વારા પણ આ સમર્થિત હોવાનું જણાયું હતું. લાકડાના કબાટમાંથી મળી આવેલા અન્ય દસ્તાવેજો જેવા કે આમંત્રણ અને વિઝિટિંગ કાર્ડ્સ, ભારતમાં વિદેશી એજન્ટો સાથેના તેના સંપર્ક અને વ્યવહારના સૂચક હોવાનું જણાયું હતું. જોકે, પ્રતિવાદી આ બધી બાબતોનો ઇનકાર કરશે, આવા તમામ વ્યક્તિઓના નક્કર, સાચા અને વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓ અને અન્ય

આરોપીઓ સાથેની તેની કડીઓના સંદર્ભમાં આવી સામગ્રીઓ પર શંકા કરવાનું કોઈ કારણ નથી, તે એ સાબિત કરવા માટે પૂરતા જણાયા છે કે એ–૪ પણ એ–૧ અને એ–૨ ની સમાન યોજનામાં ભાગીદાર હતો, જેઓ માત્ર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા જ દોષિત ઠર્યા ન હતા પરંતુ હાઈકોર્ટ દ્વારા પણ તેમની સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. [૩૪૫–એફ, જી, એચ; ૩૪૬–એ–ડી]

બાબુરાવ બલિરામ પાટીલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, [૧૯૭૧] ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૨ અને મોહમ્મદ ઉસ્માન મોહમ્મદ હુસૈન મણિયાર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એ.આઈ.એર. ૧૯૮૧ એસસી ૧૦૬૨, પર આધાર રાખવામાં આવેલ. મહારાજ પૃથ્વીસિંહજી ભીમસિંહજી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, (૧૯૬૦) સીઆરએલ.એલ.જે. ૬૭૨, લાગુ પડતો નથી તેવું ઠરાવવામાં આવ્યું.

૧.૪. જ્યારે તેના કબજા અંગે આટલા બધા નક્કર પુરાવા ઉપલબ્ધ હતા, એક પ્રતિબંધિત દસ્તાવેજ જે અન્ય લોકોના સામાન્ય ઉપયોગ માટે પ્રતિબંધિત છે અને તેમાં સમાવિષ્ટ માહિતી સીધી કે આડકતરી રીતે પ્રેસ અથવા સરકારમાં કોઈ સત્તાવાર પદ ધરાવતી ન હોય તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિને એ કારણસર પહોંચાડવાની નથી કે તેમાં અધિકારીઓના નામ, ફિલ્ડ ફોર્મેશન અને દરેક વ્યક્તિગત અધિકારીના એકમોની સંખ્યા સમાવિષ્ટ છે જે દેશના સંરક્ષણના દૃષ્ટિકોણથી સંવેદનશીલ માહિતી પણ છે, ત્યારે કોઈ વધુ સાબિતીની જરૂર નથી

અને તેનો કબજો પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત કરે છે કે તેણે અથવા તેના વતી કોઈએ તેના માટે તે મેળવ્યો અથવા એકત્રિત કર્યો. આ પ્રકારના કેસમાં વિચારણાની પદ્ધતિ અને સાબિતીની પદ્ધતિ આઈપીસીની જોગવાઈઓ હેઠળના ગુનાની તર્જ પર ન હોઈ શકે કારણ કે અધિનિયમની કલમ 3 ની પેટા-કલમ (૨) અને કલમ ૪ તથ્યો પરથી કાઢવામાં આવતી વૈધાનિક પૂર્વધારણાઓને આવરી લે છે અને તે ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ હેઠળ આચરવામાં આવેલા ગુનાઓ અને આવા ગુનાઓ સંબંધિત ગુનાહિત કાવતરાઓ, પછી ભલે તે આઈપીસીની કલમ ૧૨૦-બી હેઠળ સજાપાત્ર હોય, ના સંબંધમાં જરૂરી વિચારણાના સ્વરૂપમાં તમામ તફાવત ઉભો કરશે. આથી, એ-૪ ની તરફેણમાં હાઇકોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલ નિર્દોષ છોડવાનો ચુકાદો, ઉલટાવીને, કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ અને અભિગમની વિકૃતિથી પીડાય છે અને પરિણામે રદ કરવામાં આવે છે. ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ 3(૧)(સી) અને આઈપીસીની કલમ ૧૨૦-બી હેઠળના ગુનાઓ માટે એ-૪ ને દોષિત ઠેરવતો એડિશનલ સેશન્સ જજનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કરવામાં આવે છે. [૩૪૬-જી, એચ; ૩૪૭-એ-સી]

૧.૫. જોકે ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને લક્ષણોને ધ્યાનમાં રાખીને, આકરી સજા જરૂરી છે, પ્રતિવાદી એ-૪ ને પહેલાથી જ મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોવાથી અને તેના દ્વારા કસ્ટડીમાં વિતાવેલા સમયગાળાને ધ્યાનમાં લેતા તેને ફરી એકવાર કેદ

ભોગવવા મોકલવો બિનજરૂરી છે. ટ્રાયલ જજ દ્વારા લાદવામાં આવેલી બે વર્ષની સખત કેદની સજા અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અપીલકર્તા–રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ મેમો મુજબ પણ અગાઉ કસ્ટડીમાં વિતાવેલો સમયગાળો એક વર્ષ, છ મહિના અને ૨૦ દિવસ હતો, ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(૧)(સી) અને આઈપીસીની કલમ ૧૨૦–બી હેઠળ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પહેલાથી જ લાદવામાં આવેલી બે–બે વર્ષની સજામાં ફેરફાર કરી તેણે પહેલેથી જ ભોગવેલી સજા જેટલી કરવામાં આવે છે. [૩૪૭–ડી, ઈ]

ફોજદારી અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ નં. ૨૪૮ ઓફ ૨૦૦૩. ક્રિમિનલ એ.નં. ૨૦૨ અને ૧૭૫ ઓફ ૧૯૮૫ માં દિલ્હી હાઇકોર્ટના તારીખ ૩૦.૪.૨૦૦૧ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી. અપીલકર્તા વતી શ્રીમતી અનિલ કટિયાર અને ડી.એસ. મહેરા (એનપી) માટે રાજીવ શર્મા. પ્રતિવાદી વતી એ.ટી.એમ. રંગરામાનુજન અને ગોપાલ સિંહ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ ડી. રાજુ દ્વારા આપવામાં આવેલ પ્રતિવાદી જસપાલ સિંહ સહિત ચાર વ્યક્તિઓ સામે ૧૦.૧૧.૮૩ ના રોજ નોંધાયેલ એફઆઈઆર નં. ૨૩૭/૮૩ ના આધારે કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી અને તપાસ પૂર્ણ થયા પછી, નવી દિલ્હીના એડિશનલ સેશન્સ જજ સમક્ષ સેશન્સ કેસ નં. ૩૩ ઓફ ૧૯૮૪ માં સુનાવણીનો સામનો કરવા માટે નીચેની ચાર વ્યક્તિઓ પર આરોપ

મૂકવામાં આવ્યો હતો: ૧. મેજર જનરલ (નિવૃત્ત) એફ.ડી. લાર્કિન્સ, નવી દિલ્હી, પુત્ર સ્વ. એચ.ડી. લાર્કિન્સ ૨. એ.વી.એમ. (નિવૃત્ત) કે.એમ. લાર્કિન્સ, લખનૌ (યુ.પી.), પુત્ર સ્વ. એચ.ડી. લાર્કિન્સ ૩. લેફ્ટનન્ટ કર્નલ (નિવૃત્ત) જસબીર સિંહ, નવી દિલ્હી, પુત્ર શ્રી રણબીર સિંહ ૪. જસપાલ સિંહ ગિલ ઉર્ફે જસ્સી ગિલ, નવી દિલ્હી, પુત્ર સ્વ. કરતાર સિંહ

તે તમામ પર ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ (ટૂંકમાં "અધિનિયમ") ની કલમ ૩, ૫ અને ૯ હેઠળ અને ભારતીય દંડ સંહિતા (ટૂંકમાં "IPC") ની કલમ ૧૨૦બી હેઠળ ગુનાઓ માટે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો. તે ઉપરાંત, સેશન્સ કેસ નં. ૩૧ ઓફ ૧૯૮૪ માં ઉપરોક્ત આરોપી નં. ૧ પર પંજાબ એક્સાઇઝ એક્ટ, જે દિલ્હી સુધી વિસ્તૃત છે, ની કલમ ૬૧ હેઠળ વધુ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો અને સેશન્સ કેસ નં. ૩૨ ઓફ ૧૯૮૪ માં તેના પર આર્મ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ પણ આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો.

કારણ કે ઉપરોક્ત તમામ કેસોમાં પુરાવા સમાન માનવામાં આવતા હતા, તેથી પુરાવા નોંધવા માટે તેઓની એકસાથે સુનાવણી કરવામાં આવી હતી, જોકે એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે એસ.સી. નં. ૩૩ ઓફ ૧૯૮૪ માં નોંધવામાં આવ્યા હતા. પ્રોસિક્યુશન વતી, પીડબલ્યુ ૧ થી ૬૦ ની તપાસ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે, તે ઉપરાંત વિવિધ દસ્તાવેજોને એક્ઝિબિટ્સ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં

આવ્યા હતા. બચાવ પક્ષ તરફથી, જુદા જુદા આરોપીઓ દ્વારા કુલ છ વ્યક્તિઓની તપાસ કરવામાં આવી હોવાનું જણાય છે. આરોપીઓની સીઆર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ પણ તપાસ કરવામાં આવી હતી. રેકોર્ડ પરની તમામ સામગ્રી પર વિચાર કર્યા પછી, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે તેમના ૨૪.૭.૧૯૮૫ ના વિસ્તૃત ચુકાદામાં તેઓને દોષિત ઠેરવ્યા અને નીચે મુજબ સજા ફટકારી:

આરોપી	**કલમ હેઠળ દોષિત ઠરાવવા**	**સજા ફટકારી**
આરોપી નં. ૧	(એ) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(સી).	૨ વર્ષની સખત કેદ
	(બી) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૫(બી).	રૂ. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સખત કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
	(સી) આઈપીસીની કલમ ૧૨૦બી	૨ વર્ષની સખત કેદ

આરોપી	કલમ હેઠળ દોષિત ઠરાવવા	સજા ફટકારી
	(ડી) આર્મ્સ એક્ટની કલમ ૨૫	રૂ. ૨૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સખત કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૬ મહિનાની સાદી કેદ)
	(ઈ) પંજાબ એક્સાઇઝ એક્ટ, દિલ્હી સુધી વિસ્તૃત, ની કલમ ૬૧(i) (એ).	રૂ. ૩૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૧ વર્ષની સખત કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૫ મહિનાની સાદી કેદ)
આરોપી નં. ૨	(એ) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(સી).	૧૦ વર્ષની સખત કેદ
	(બી) આઈપીસીની કલમ ૧૨૦બી	રૂ. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સાદી કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
આરોપી નં. ૩	(એ) ઓફિશિયલ	૧૦ વર્ષની સખત કેદ

આરોપી	કલમ હેઠળ દોષિત ઠરાવવા	સજા ફટકારી
	સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(સી).	
	(બી) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૫(૩).	રૂ. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સખત કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
	(સી) આઈપીસીની કલમ ૧૨૦બી	રૂ. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સાદી કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
	(ડી) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૬(૧) (ડી).	રૂ. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૩ વર્ષની સખત કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
આરોપી નં. ૪	(એ) ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩	૨ વર્ષની સખત કેદ

આરોપી	કલમ હેઠળ દોષિત ઠરાવવા	સજા ફટકારી
	ની કલમ ૩(સી).	
	(બી) આઈપીસીની કલમ ૧૨૦બી	૩. ૧૦૦૦/– ના દંડ સાથે ૨ વર્ષની સાદી કેદ (ડિફોલ્ટમાં ૩ મહિનાની સાદી કેદ)
(તમામ મુખ્ય સજા એકસાથે ભોગવવાનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો)		

ઉપરોક્ત આરોપીઓએ અનુક્રમે ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૮૫ ઓફ ૧૯૮૫, ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૧૪ ઓફ ૧૯૮૫, ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૦૨ ઓફ ૧૯૮૫ અને ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૭૫ ઓફ ૧૯૮૫ માં અપીલ દાખલ કરી હતી. નવી દિલ્હી હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે, તેમના ૩૦.૪.૨૦૦૧ ના ચુકાદા દ્વારા, આરોપી નં. ૧ અને આરોપી નં. ૨ પર લાદવામાં આવેલી સજા અને દોષિત ઠરાવવાની પુષ્ટિ કરતા, તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૧૮૫ અને ૨૧૪ ઓફ ૧૯૮૫ અનુક્રમે ફગાવી દીધી. જ્યાં

સુધી આરોપી નં. ૩ અને આરોપી નં. ૪ નો સંબંધ છે, વિદ્વાન સિંગલ જજે વિદ્વાન ટ્રાયલ જજના નિર્ણય સાથે સંમત થવાનું પસંદ કર્યું ન હતું અને તેમની અપીલો મંજૂર કરતા તેમની સજા અને તે માટે લાદવામાં આવેલી સજા રદ કરી અને તેમને નિર્દોષ છોડી દીધા. નારાજ થઈને, ગવર્નમેન્ટ ઓફ નેશનલ કેપિટલ ટેરિટરીએ એસએલપી નં. ૩૯૨૮–૩૯૨૯ ઓફ ૨૦૦૨ દાખલ કરી અને રજા મંજૂર થયા પછી અપીલોને ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૭ અને ૨૪૮ ઓફ ૨૦૦૩ તરીકે સ્વીકારવામાં આવી. ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૭ ઓફ ૨૦૦૩ (આરોપી નં. ૩) માં પ્રતિવાદીનું ૨૬.૨.૨૦૦૩ ના રોજ અવસાન થયું હોવાની જાણ થઈ હતી, જેના પરિણામે સદર અપીલ સમાપ્ત થઈ ગઈ, માત્ર હાઇકોર્ટ દ્વારા આરોપી નં. ૪ ને નિર્દોષ છોડવા અંગે વિચારણા માટે ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૮ ઓફ ૨૦૦૩ માં દાખલ કરાયેલ અપીલ જ બાકી રહી.

અપીલકર્તા–રાજ્ય વતી, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદીની સજા રદ કરવી એ હાઇકોર્ટમાં વિદ્વાન સિંગલ જજની ગંભીર ગેરમાર્ગે દોરનારી બાબત હતી અને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૦ અને ૩૦ ના વ્યાપનું ખોટું અર્થઘટન હતું. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે પ્રતિવાદીને નિર્દોષ છોડવામાં હાઇકોર્ટે પ્રતિવાદીને અન્ય કાવતરાખોરો સાથે મક્કમપણે જોડતી મહત્વપૂર્ણ સામગ્રીની અવગણના કરી, જેના પરિણામે ગંભીર અને સ્પષ્ટ ભૂલ અને અન્યાય થયો અને, તેથી, આ કોર્ટે હાઇકોર્ટના નિર્ણયને બાજુ પર

રાખીને વિદ્વાન ટ્રાયલ જજના ચુકાદાને પુનઃસ્થાપિત કરવો જોઈએ. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રેકોર્ડ પરની સામગ્રી, જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી (આરોપી નં. ૪) નો સંબંધ છે, તે જાતે જ તેની સામેના કેસને પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત કરે છે અને હાઇકોર્ટે પ્રતિવાદીની યોગ્ય સજામાં દખલ કરવી જોઈતી ન હતી. તેના સમર્થનમાં, અમારું ધ્યાન ખૂબ જ વિગતવાર રીતે નીચેની અદાલતોના ચુકાદાઓ અને રેકોર્ડ પરની સંબંધિત સામગ્રી તરફ દોરવામાં આવ્યું છે.

તેનાથી વિપરીત, પ્રતિવાદી (આરોપી નં. ૪) વતી, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે દલીલ કરી કે પ્રતિવાદીની તરફેણમાં નોંધાયેલા નિર્દોષ છોડવાના તારણો નક્કર તર્ક અને કાયદાની સાચી સમજ અને મૂલ્યાંકન પર આધારિત છે અને, તેથી, ભારતની બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ દાખલ કરાયેલ આ અપીલમાં કોઈ દખલની જરૂર નથી. તે પાસાઓનું વિસ્તરણ કરતા, એવો આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો હતો કે સહ–આરોપીની કબૂલાત અથવા સ્વીકૃતિઓ કબૂલાત કરનાર સિવાય અન્ય લોકો સામે મૂળભૂત પુરાવા તરીકે સ્વીકાર્ય નથી અને ડિફેન્સ ટેલિફોન ડિરેક્ટરી (એક્સ.પીડબલ્યુ૧૪/એ) ની વસૂલાતની રીત વિશેની શંકાઓના પ્રકાશમાં નિર્દોષ છોડવો સંપૂર્ણપણે વાજબી હતો. પ્રતિવાદીના જણાવ્યા મુજબ, અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(સી) ના જરૂરી ઘટકો તેની સામે સંતોષકારક રીતે સાબિત થયા નથી અને જ્યાં સુધી હાઇકોર્ટના નિષ્કર્ષો સમાન

રીતે વ્યાજબી રીતે શક્ય હોય અને વિકૃત અથવા ગેરવાજબી ન જણાય, ત્યાં સુધી આ અપીલમાં કોઈ દખલની જરૂર નથી. આરોપી નં. ૪–પ્રતિવાદીની સજા માત્ર શંકા પર આધારિત હોવાનું કહેવાતું હતું અને કલમ ૧૨૦બી હેઠળના આરોપ પણ યોગ્ય રીતે સાબિત ન થયા હોવાનું કહેવાતું હતું. છેલ્લે, એવો આગ્રહ રાખવામાં આવ્યો છે કે લાદવામાં આવેલી ૨ વર્ષની સખત કેદની સજામાંથી પ્રતિવાદીએ પહેલાથી જ કસ્ટડીમાં ૧૮ મહિના અને ૨૪ દિવસ પૂરા કર્યા હોવાથી, તેને પાછો જેલમાં મોકલવાનું કોઈ વ્યાજબી કારણ નથી અને પ્રતિવાદીની તરફેણમાં સજાના પ્રમાણને લગતા પ્રશ્ન પર વિચારણા કરવાનું વ્યાજબી કારણ છે.

અમે બંને પક્ષે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલની રજૂઆતો પર કાળજીપૂર્વક વિચાર કર્યો છે. એવો કોઈ સામાન્ય નિયમ નથી કે, આ કોર્ટ અપીલમાં હાઈકોર્ટના અભિપ્રાયમાં દખલગીરી કરી શકે નહીં, જોકે આવી દખલગીરીનો વ્યાપ અને કારણો સામાન્ય અપીલ દ્વારા આવતા કેસોથી અલગ હોઈ શકે છે. જોકે આ કોર્ટ વિશેષ રજા મંજૂર કરીને પુરાવાઓની ત્રીજી વખત સમીક્ષા કરવા માટે પોતાની જાતને અદાલતમાં રૂપાંતરિત કરતી નથી, પરંતુ જ્યાં હાઈકોર્ટ રેકોર્ડ પર લાવવામાં આવેલી સામગ્રીની સાચી અસર સમજવામાં સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ રહી હોય અને તેના તારણો ભૂલભરેલા, વિકૃત હોય અને ન્યાયની નિષ્ફળતામાં પરિણમતા હોય, ત્યાં સુપ્રિમ કોર્ટને દખલ કરવામાં કોઈ સંકોચ રહેશે નહીં, ખાસ

કરીને જ્યારે હાઇકોર્ટે કાયદાના સિદ્ધાંતો તેમજ મહત્વપૂર્ણ અને સાબિત થયેલા આવશ્યક તથ્યોની સંપૂર્ણ ગેરસમજ હેઠળ વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા નોંધાયેલ દોષિત ઠરાવવાના ચુકાદાને ઉલટાવવાનું પસંદ કર્યું હોય.

જ્યાં સુધી અધિનિયમની કલમ ૩(૧) (સી) ના વ્યાપનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી પ્રતિવાદી વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યાં સુધી સૂચિબદ્ધ વસ્તુઓ 'ગુપ્ત' દસ્તાવેજ અથવા સામગ્રી હોવાનું સાબિત ન થાય અને તેના સંગ્રહ ઉપરાંત તેને અન્ય કોઈ વ્યક્તિને પ્રકાશિત કે પહોંચાડવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી સદર જોગવાઈ હેઠળનો આરોપ સાબિત થયો હોવાનું કહી શકાય નહીં. દેખીતી રીતે, આવી રજૂઆત માટેની પ્રેરણા બોમ્બે હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજનો ચુકાદો હતો જે સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ પી કે. સુબ્બા રાવ અને અન્ય, (૧૯૯૩) સીઆરએલ.એલ. જે. ૨૯૮૪ માં નોંધાયેલ છે. પ્રતિવાદી વતી આ અત્યંત રજૂઆત સાથે અમે સંમત થઈ શકતા નથી. આ કોર્ટે સામા અલાના અબ્દુલ્લા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, [૧૯૯૬] ૧ એસ.સી.સી. ૪૨૭ માં ઠરાવ્યું હતું: (એ) કે કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૧) ના ખંડ (સી) માં 'ગુપ્ત' શબ્દ સત્તાવાર કોડ અથવા પાસવર્ડને લાયક ઠરાવે છે અને કોઈ સ્કેચ, પ્લાન, મોડેલ, આર્ટિકલ અથવા નોટ અથવા અન્ય દસ્તાવેજ અથવા માહિતીને નહીં અને (બી) જ્યારે આરોપી પાસેથી સામગ્રી (નકશો – તે કિસ્સામાં) સભાનપણે મળી આવી હોય અને તેના કબજા માટે કોઈ બુદ્ધિગમ્ય ખુલાસો આપવામાં આવ્યો ન હોય,

ત્યારે અધિનિયમની કલમ ૩(૨) ની આવશ્યકતા મુજબ એવું અનુમાન કાઢવું પડશે કે તે અપીલકર્તા દ્વારા રાજ્યની સલામતી અથવા હિતોને નુકસાન પહોંચાડવાના હેતુથી મેળવવામાં આવ્યો હતો અથવા એકત્રિત કરવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં, અધિનિયમની કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૧) ના ખંડ (સી) માં ગણવામાં આવેલા કેટલાક કૃત્યોમાંથી પ્રત્યેક, પોતાની રીતે, સદર જોગવાઈને આકર્ષવા માટે વ્યક્તિગત રીતે, એક અપરાધિક કૃત્યની રચના કરશે અને તે જરૂરી નથી કે રેકોર્ડ્સ અથવા ગુપ્ત સત્તાવાર કોડ અથવા પાસવર્ડ અથવા કોઈપણ સ્કેચ, પ્લાન, મોડેલ, આર્ટિકલ અથવા નોટ અથવા અન્ય દસ્તાવેજ અથવા માહિતી મેળવવા અથવા એકત્ર કરવાના ગુના માટે કોઈને દોષિત ઠેરવવા માટે તેમાંથી માત્ર એક અથવા વધુ અને ખાસ કરીને તેનું પ્રકાશન અથવા સંચાર સંયુક્ત રીતે સાબિત થવો જોઈએ. આવું કોઈપણ અર્થઘટન માત્ર ભાષા, સદર જોગવાઈના મૂળભૂત હેતુ સાથે છેડછાડ કરવા સમાન નથી પરંતુ અધિનિયમની કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) માં સમાવિષ્ટ ચોક્કસ જોગવાઈને નિરર્થક અથવા મૃત અક્ષર બનાવી દેશે. આને ધ્યાનમાં રાખીને, ૧૯૯૩ સીઆરએલ. એલ. જે. ૨૯૮૪ (ઉપર) માં હાઈકોર્ટના સિંગલ જજનો નિર્ણય અધિનિયમની કલમ ૩(૧)(સી) ના વ્યાપ અંગે કાયદાની સાચી સ્થિતિ પ્રસ્થાપિત કરે છે તેમ કહી શકાય નહીં.

૧લા આરોપીના કબૂલાતના નિવેદનોની સુસંગતતા, અસરકારકતા અને વિશ્વસનીયતા અથવા ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ ૧૮૭૨ ની કલમ ૧૦ અને ૩૦ ના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અંગે બંને પક્ષકારો વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતો આગળ વિચારણા માટે આવે છે. એમાં કોઈ શંકા નથી કે, કાયદામાં સહ–આરોપીની કબૂલાતને માત્ર તેના પુરાવા મૂલ્યના આધારે, કબૂલાત કરનાર સિવાય અન્ય કોઈને દોષિત ઠેરવવા માટે મૂળભૂત પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં. પરંતુ, વારંવાર એવું પુનરાવર્તન કરવામાં આવ્યું છે કે જો રેકોર્ડ પરના અન્ય પુરાવાઓની વિચારણાના આધારે કોર્ટ અન્ય પુરાવા સ્વીકારવા તૈયાર છે, પરંતુ માત્ર આવા પુરાવા પર કાર્ય કરવા માટે તૈયાર નથી, તો સહ–આરોપીની કબૂલાતને તેના પર કાર્ય કરવા માટે તેની માન્યતાને મજબૂત કરવા માટે ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. એકવાર સમાન યોજનાથી આરોપ મુકવામાં આવેલી વ્યક્તિઓ વચ્ચે સાંઠગાંઠ અને જોડાણ હોવાનું વાજબી રીતે માનવા માટે પૂરતી સામગ્રી હોય તો તે અપ્રસ્તુત છે કે શું તેઓ એકબીજા માટે અજાણ્યા હતા અથવા તેમાંથી પ્રત્યેકની વાસ્તવિક ભૂમિકાથી અજાણ હતા અથવા તેઓએ સંયુક્ત પ્રયાસો દ્વારા આવા એક અથવા વધુ કાર્યો એકસાથે ન કર્યા હોય. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ ની કલ્પના છે કે જ્યારે એકથી વધુ વ્યક્તિઓ પર સમાન ગુના માટે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવે છે અને તેમાંથી એક વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત કબૂલાત કરનાર અને અન્ય કેટલીક વ્યક્તિઓને અસર કરતી જણાય છે અને પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત થાય છે,

ત્યારે કોર્ટ આવી કબૂલાતને અન્ય વ્યક્તિ તેમજ કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ બંનેની વિરુદ્ધ ધ્યાનમાં લઈ શકે છે. વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે બરાબર આ જ કર્યું હોય તેવું લાગે છે, ખાસ કરીને લશ્કરી પ્રવૃત્તિઓ અથવા સંરક્ષણ રહસ્યોને લગતી સામગ્રી એકત્ર કરવાની સમાન યોજનામાં એ–૩ અને એ–૪ ને સીધા જ સંડોવતા પૂરતા પુરાવાઓની ઉપલબ્ધતાના સંદર્ભમાં. હાઈકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે માત્ર કાયદાના સંબંધિત સિદ્ધાંતોનું ખોટું અર્થઘટન જ નથી કર્યું પરંતુ સામગ્રીના સંબંધિત અને મહત્વપૂર્ણ પાસાઓને સંપૂર્ણપણે અવગણ્યા હોવાનું પણ જણાયું છે અને દેખીતી રીતે પુરાવાના વજનની વિરુદ્ધ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છે, જેના પરિણામે ન્યાયની ગંભીર નિષ્ફળતા થઈ છે. નટવરલાલ સાકરલાલ મોદી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, (૧૯૬૧) ૬૫ બોમ્બે એલ.આર. ૬૬૦ (એસસી) માં નિર્ણય રાજ્ય દ્વારા દાવો કરવામાં આવેલા ઘણા આરોપીઓ સામે ગુનાહિત કાવતરાના અલગ અલગ કૃત્યો/ગુનાઓને સંડોવતા કેસોની સંયુક્ત સુનાવણીની જરૂરિયાતના સંદર્ભમાં હતો અને અન્યથા પ્રતિવાદી વતી કરવામાં આવેલી દલીલને કોઈ પણ રીતે સમર્થન આપતો નથી.

જ્યાં સુધી આઈપીસીની કલમ ૧૨૦–બી હેઠળના આરોપનો સંબંધ છે, તે એ દર્શાવીને સાબિત થાય છે કે બે અથવા વધુ વ્યક્તિઓ કોઈ ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા અથવા કરાવવા અથવા ગેરકાયદેસર ન હોય તેવું કૃત્ય ગેરકાયદેસર માધ્યમથી કરવા માટે સંમત થયા છે અને તેના અનુસંધાનમાં કોઈ એક આરોપી

દ્વારા કોઈ પ્રત્યક્ષ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું. જ્યાં તેમનો સામાન્ય ઉદ્દેશ્ય અથવા યોજના જ ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવાની હોય, ત્યાં આવા કૃત્યનો ઉલ્લેખ જે તેમની સમાન યોજના બનાવે છે તે પૂરતો હશે અને આવા ઉદ્દેશ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે બધા અથવા તેમાંથી કોઈ પણ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલા માધ્યમોને વધુ સાબિત કરવા બિનજરૂરી અથવા અનાવશ્યક પણ હશે. વિશેષ કરીને, જ્યારે તેમનો સામાન્ય ઉદ્દેશ્ય અથવા યોજના આવા ગંભીર ગુનાઓની શ્રેણીબદ્ધ કરવા માટે હોય તેવું લાગે છે અને આવા કિસ્સાઓમાં કોઈપણ પ્રત્યક્ષ કૃત્યની સાબિતી પણ માત્ર એક વધારાની બાબત છે અને માત્ર એ સાબિતી કે તેઓ અથવા તેમાંથી કેટલાક કથિત પ્રત્યક્ષ કૃત્યોમાં સંડોવાયેલા હતા તે પોતે જ એ સ્થાપિત કરવામાં ઘણો આગળ જશે કે તેમની વચ્ચે આવો કરાર અસ્તિત્વમાં હતો. તે જાણીતું છે અને બાબુરાવ બાજીરાવ પાટીલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, [૧૯૭૧] ૩ એસ.સી.સી. ૪૩૨ માં આ કોર્ટ દ્વારા અવલોકન કર્યા મુજબ, ".....ખરેખર ભાગ્યે જ – જો ક્યારેય – કાવતરાંના સીધા પુરાવા મળી શકે છે. આ પ્રકારના કાવતરાની તેની પ્રકૃતિથી જ કલ્પના અને રચના સંપૂર્ણ ગુપ્તતામાં થવી જોઈએ, અન્યથા સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ જશે." આ કોર્ટે વધુમાં, હરિ ચરણ કુર્મી અને જોગીયા હજામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, [૧૯૬૪] ૬ એસ.સી.આર. ૬૨૩ અને હનુમંત વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., [૧૯૫૨] એસ.સી.આર. ૧૦૯૧ માં નોંધાયેલા નિર્ણયો કે જેના પર આરોપીઓ માટે ભારે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, નો સંદર્ભ લીધા પછી, નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:–

"કાવતરાના કિસ્સામાં કે જેમાં માત્ર સાંયોગિક પુરાવાઓ જ મળી આવે છે, જ્યારે સંપૂર્ણ સાંકળની તમામ કડીઓને જોડતા વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓ દ્વારા વ્યાપક લક્ષણો સાબિત થાય છે, ત્યારે છૂટાછવાયા બનાવો પર કોર્ટના નિષ્કર્ષોને ખાતરી આપતા સહ–આરોપીના કબૂલાતના નિવેદનોને સંબંધિત સામગ્રી તરીકે ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે અને હરિચરણ કુર્મી (ઉપર) માં નિર્ધારિત સિદ્ધાંત કાર્યવાહીને દૂષિત કરશે નહીં."

આ કોર્ટે, મોહમ્મદ ઉસ્માન મોહમ્મદ હુસૈન મણિયાર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એ.આઈ.એર. (૧૯૮૧) એસસી ૧૦૬૨ માં, પૃષ્ઠ ૧૦૬૭ પર નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:– "એ સાચું છે કે અપીલકર્તાઓ વચ્ચે ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા અથવા કરાવવા માટે કોઈ સ્પષ્ટ કરાર હોવાના કોઈ પુરાવા નથી. કલમ ૧૨૦–બી હેઠળના ગુના માટે પ્રોસિક્યુશને જરૂરી નથી કે ગુનેગારો ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા અથવા કરાવવા માટે સ્પષ્ટપણે સંમત થયા હોય; કરાર જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા સાબિત થઈ શકે છે. આ કિસ્સામાં, એ હકીકત કે અપીલકર્તાઓ ઘણા લાંબા સમયથી માન્ય લાયસન્સ વિના વિસ્ફોટક પદાર્થો રાખતા અને વેચતા હતા તે એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે તેઓ સદર ગેરકાયદેસર કૃત્ય કરવા અને/અથવા કરાવવા માટે સંમત થયા હતા, કારણ કે, આવા કરાર વિના આટલા લાંબા સમય સુધી આ કૃત્ય થઈ શક્યું ન હોત."

હાઇકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આવા સુસ્થાપિત સિદ્ધાંતોને સંપૂર્ણપણે અવગણીને અને પ્રતિવાદીના અપરાધને પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત કરતા રજૂ કરાયેલા નક્કર અને વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓમાંથી જરૂરી અને વાજબી નિષ્કર્ષ કાઢવામાં નિષ્ફળ રહીને ગંભીર ભૂલ કરી હોવાનું જણાય છે, જેમ કે વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા યોગ્ય રીતે તારણ કાઢવામાં આવ્યું હતું. જાન્યુઆરી ૧૯૭૮ અને નવેમ્બર ૧૯૮૩ વચ્ચેના સમયગાળા દરમિયાન, લશ્કરી પ્રવૃત્તિઓ અને ભારત સરકારની સંરક્ષણ બાબતોને લગતા મહત્વપૂર્ણ ડેટા એકત્ર કરવા અને વિદેશી યુ.એસ. ગુપ્તચર – ૬૦ નવી દિલ્હીમાં કામ કરતા ઓપરેટરોને આવા દસ્તાવેજો/માહિતી મોકલવા અને પહોંચાડવાના ઉદ્દેશ્યથી એક સુવ્યવસ્થિત જૂથ તરીકે કાર્ય કરતા પ્રત્યેક આરોપીની ભૂમિકાઓની વિસ્તૃત વિચારણાની સામે, હાઇકોર્ટની વિચારણા સંક્ષિપ્ત અને ઉતાવળી હતી. જ્યાં સુધી પ્રતિવાદી–એ૪ નો સંબંધ છે, ડિફેન્સ ટેલિફોન ડિરેક્ટરી (એક્સ.પીડબલ્યુ.૧૪), એક વર્ગીકૃત દસ્તાવેજ જેનો ઉપયોગ મર્યાદિત છે, તે પરિસર નં. ૮૨, સુંદર નગરમાંથી મળી આવી હતી, જેનો સ્વીકૃત રીતે એ–૪ દ્વારા તેના રહેઠાણ અને મેસર્સ એમગે ઇન્ટરનેશનલ ચલાવવામાં વ્યવસાય માટે ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો. વર્ષ ૧૯૮૧ માં પીડબલ્યુ–૧૪ ને આ ડિરેક્ટરી જારી કરવામાં આવી હતી અને એ–૩ અવારનવાર પીડબલ્યુ–૧૪ ની પરવાનગી સાથે તેની મુલાકાત લેતો હતો અને તેનો ઉપયોગ કરતો હતો, ત્યારબાદ તે પીડબલ્યુ–૧૪ માંથી ગુમ થઈ ગઈ હતી અને આખરે એ–૪ ના ઘરના લાકડાના કબાટમાં મળી

આવી હતી, તે સાબિત કરવા માટે રેકોર્ડ પર પૂરતા પુરાવા છે. તે ઉપરાંત, પીડબલ્યુ–૪૯ એ જુબાની આપી હોવાનું જણાય છે કે એ–૪ એ જાતે જ ચાવી વડે લાકડાનું કબાટ ખોલ્યું અને અંદરથી એક્સ.પીડબલ્યુ.૧૪/એ કાઢ્યું. પીડબલ્યુ–૨૫, ૫૭ અને ૫૬ ના પુરાવા દ્વારા પણ આ સમર્થિત હોવાનું જણાયું હતું. લાકડાના કબાટમાંથી મળી આવેલા અન્ય દસ્તાવેજો જેવા કે આમંત્રણ અને વિઝિટિંગ કાર્ડ્સ જેની વિગતો એક્સ.પીડબલ્યુ.૨૫/ડી માં છે, તે ભારતમાં વિદેશી એજન્ટો સાથેના તેના સંપર્ક અને વ્યવહારના સૂચક હોવાનું જણાયું હતું. જોકે, પ્રતિવાદી આ બધી બાબતોનો ઇનકાર કરશે, આવા તમામ વ્યક્તિઓના નક્કર, સાચા અને વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓ પર શંકા કરવાનું કોઈ કારણ નથી અને અન્ય આરોપીઓ સાથેની તેની કડીઓના સંદર્ભમાં આવી સામગ્રીઓ એ સાબિત કરવા માટે પૂરતી જણાયી છે કે એ–૪ પણ એ–૧ અને એ–૨ ની સમાન યોજનામાં ભાગીદાર હતો, જેઓ માત્ર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા જ દોષિત ઠર્યા ન હતા પરંતુ હાઇકોર્ટના તે જ વિદ્વાન ન્યાયાધીશ દ્વારા પણ તેમની સજાની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. મહારાજ પૃથ્વીસિંહજી ભીમસિંહજી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે, [૧૯૬૦] સીઆરએલ. એલ. જે. ૬૭૨ માં નોંધાયેલો નિર્ણય, જે કબજો અને અસ્તિત્વના જ્ઞાન વિશે છે, તે કેસની હકીકતોને સુસંગત નથી કે લાગુ પડતો નથી, કારણ કે વર્તમાન કિસ્સામાં એ સાબિત થયું છે કે તે માત્ર એ–૪ ના ઘરમાંથી જ મળી આવ્યો ન હતો પરંતુ તેણે જ કબાટ ચાવીથી ખોલ્યું હતું અને ડિરેક્ટરી અને અન્ય કાર્ડ્સ અને આમંત્રણો તેમાંથી કાઢી આપ્યા હતા.

હાઇકોર્ટના વિદ્વાન ન્યાયાધીશ માટે એ અપેક્ષા રાખવી ખૂબ વધારે છે કે તેમાંથી પ્રત્યેકે સમાન ભૂમિકાઓ ભજવી હોવી જોઈએ અને તમામ તબક્કે અને સમયે તમામ ઘટનાઓ અને બનાવોમાં પક્ષકાર હોવા જોઈએ. આવા સંજોગોમાં, કોર્ટ માટે અન્ય સહ–આરોપીઓના કબૂલાતનો સંદર્ભ આપીને એ–૪ ના અપરાધની તેની માન્યતાને મજબૂત કરવામાં કોઈ અવરોધ હોઈ શકે નહીં. જરૂરી કાનૂની ધોરણો અને સાબિતીની હદ અંગેની આ ગેરમાર્ગે દોરનારી બાબત જ હાઇકોર્ટને કાઢવામાં આવનારા અંતિમ નિષ્કર્ષોમાં ગેરમાર્ગે દોરે છે.

જ્યારે તેના કબજા અંગે આટલા બધા નક્કર પુરાવા ઉપલબ્ધ હતા, એક પ્રતિબંધિત દસ્તાવેજ જે અન્ય લોકોના સામાન્ય ઉપયોગ માટે પ્રતિબંધિત છે અને તેમાં સમાવિષ્ટ માહિતી સીધી કે આડકતરી રીતે પ્રેસ અથવા સરકારમાં કોઈ સત્તાવાર પદ ધરાવતી ન હોય તેવી કોઈ પણ વ્યક્તિને એ કારણસર પહોંચાડવાની નથી કે તેમાં અધિકારીઓના નામ, ફિલ્ડ ફોર્મેશન અને દરેક વ્યક્તિગત અધિકારીના એકમોની સંખ્યા સમાવિષ્ટ છે જે દેશના સંરક્ષણના દૃષ્ટિકોણથી સંવેદનશીલ માહિતી પણ છે, ત્યારે કોઈ વધુ સાબિતીની જરૂર નથી અને તેનો કબજો પૂરતા પ્રમાણમાં સાબિત કરે છે કે તેણે અથવા તેના વતી કોઈએ તેના માટે તે મેળવ્યો અથવા એકત્રિત કર્યો. આ પ્રકારના કિસ્સામાં વિચારણાની પદ્ધતિ અને સાબિતીની પદ્ધતિ આઈપીસીની જોગવાઈઓ હેઠળના ગુનાની તર્જ પર ન હોઈ શકે કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૩ ની પેટા–કલમ

(૨) અને કલમ ૪ તથ્યો પરથી કાઢવામાં આવતી વૈધાનિક પૂર્વધારણાઓને આવરી લે છે અને તે ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ હેઠળ આચરવામાં આવેલા ગુનાઓ અને આવા ગુનાઓ સંબંધિત ગુનાહિત કાવતરાઓ, પછી ભલે તે આઈપીસીની કલમ ૧૨૦–બી હેઠળ સજાપાત્ર હોય, ના સંબંધમાં જરૂરી વિચારણાના સ્વરૂપમાં તમામ તફાવત ઉભો કરશે. ઉપર જણાવેલા તમામ કારણોસર, અમે સંતુષ્ટ છીએ કે એ–૪ ની તરફેણમાં હાઇકોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલ નિર્દોષ છોડવાનો ચુકાદો, ઉલટાવીને, કાયદાની સ્પષ્ટ ભૂલ અને અભિગમની વિકૃતિથી પીડાય છે અને પરિણામે રદ કરવામાં આવે છે. અમે, તદનુસાર, ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૨૪૮ ઓફ ૨૦૦૩ મંજૂર કરીને, પ્રતિવાદી એ–૪ ને નિર્દોષ છોડવા અંગે, હાઇકોર્ટના ચુકાદાને રદ કરીએ છીએ અને નવી દિલ્હીના વિદ્વાન એડિશનલ સેશન્સ જજનો ચુકાદો પુનઃસ્થાપિત કરીએ છીએ, જે તેને ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(૧) (સી) અને આઈપીસીની કલમ ૧૨૦–બી હેઠળના ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવે છે.

જ્યાં સુધી સજાના પ્રમાણનો સંબંધ છે, જોકે ગુનાઓની પ્રકૃતિ અને લક્ષણોને ધ્યાનમાં રાખીને આકરી સજા જરૂરી છે, પ્રતિવાદી એ–૪ ને પહેલાથી જ મુક્ત કરવામાં આવ્યો હોવાથી અને તેના દ્વારા કસ્ટડીમાં વિતાવેલા સમયગાળાને ધ્યાનમાં લેતા અમે તેને ફરી એકવાર કેદ ભોગવવા મોકલવો બિનજરૂરી માનીએ છીએ. જોકે, પ્રતિવાદી વતી એવો દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે તે એક વર્ષ, ૬

મહિના અને ૨૪ દિવસ કસ્ટડીમાં હતો, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજ દ્વારા લાદવામાં આવેલી બે વર્ષની સખત કેદની સજા અને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અપીલકર્તા–રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલ મેમો મુજબ પણ અગાઉ કસ્ટડીમાં વિતાવેલો સમયગાળો એક વર્ષ, છ મહિના અને ૨૦ દિવસ હતો, અમે ઓફિશિયલ સિક્રેટ્સ એક્ટ, ૧૯૨૩ ની કલમ ૩(૧) (સી) અને આઈપીસીની કલમ ૧૨૦–બી હેઠળ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પહેલાથી જ લાદવામાં આવેલી બે–બે વર્ષની સજામાં ફેરફાર કરી તેણે પહેલેથી જ ભોગવેલી સજા જેટલી કરીએ છીએ. લાદવામાં આવેલ દંડ યથાવત રહે છે. ઉપર મુજબ માત્ર કેદની સજાના ફેરફારને આધીન, અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using AI Assisted Translation Tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.